

Poszukiwania optymalnego podręcznika do katechezy. Red. Paweł Mąkosa. Lublin: Wydawnictwo POLIHYMNIA 2009 ss. 292. ISBN 978-83-7270-716-2.

Jednym z głównych warunków efektywności działania świadomego i celowego, zwłaszcza długotrwałego i złożonego, jest umiejętność programowania. Do takich działań zamierzonych należy katechizacja. Programowanie z jednej strony obejmuje zakładane cele i zadania katechezy, które mają być wykonane w ustalonym czasie, a z drugiej strony metody i środki, za pomocą których można te cele i zadania zrealizować oraz dokonanie kontroli i oceny uzyskanych wyników. Owocem programowania jest program, który – jak stwierdza *Dyrektorium ogólne o katechizacji* – określa „cele, środki duszpasterstwa katechetycznego i normy, jakie ją regulują, z głębokim uwzględnieniem potrzeb lokalnych, a zarazem w pełnej harmonii z celami i normami Kościoła powszechnego” (DOK 281).

Program katechetyczny powinien być tak skonstruowany, by prowadził do otwartej komunikacji, wyboru i decyzji. Nie może być on tylko katalogiem treści, ale ma stwarzać perspektywę, która wywodząc się z podstaw motywacyjnych, ukierunkowuje katechezę ku przyszłości. Powinien tkwić w rzeczywistości ludzkiej i nadprzyrodzonej, humanistycznej i teologicznej; wiązać się z fazami rozwojowymi uczniów, a zarazem otwierać się na całą rzeczywistość.

W dydaktyce współczesnej wyróżnia się najczęściej trzy poziomy programowania. Pierwszy z nich dokonuje się na etapie podstawy programowej, która określa główne założenia treściowe i metodyczne nauczania danego przedmiotu na poszczególnych etapach edukacyjnych. Drugim poziomem programowania jest właściwy program nauczania, który powinien dzielić materiał przewidziany przez podstawę programową przynajmniej na poszczególne klasy i bloki tematyczne. Ostatnim zaś poziomem jest plan edukacji tworzony przez konkretnego nauczyciela dla konkretnej klasy. Oczywiście każdy z niższych poziomów programowania musi uwzględniać założenia poziomu wyższego. Podstawowym narzędziem realizacji tak programowanego nauczania jest podręcznik, który musi być zgodny z programem, a tym samym z podstawą programową nauczania danego przedmiotu. W praktyce zatem treści, które uczeń przyswaja, zawarte są w przeznaczonym dla niego podręczniku, choć zależy to także od jego modelu. Oprócz podręczników stanowiących materiał dla ucznia w dydaktyce stosuje się także poradniki metodyczne dla nauczyciela zawierające scenariusze poszczególnych jednostek.

W odniesieniu do katechezy szkolnej rola podręczników jest bardzo ważna i wynika przede wszystkim z faktu, iż to one zawierają integralny przekaz treści wiary katolickiej, wyjaśniają istotę i sposoby celebracji liturgii, ukazują zasady moralności katolickiej, a także przybliżają istotę oraz formy modlitwy. Ponadto podręczniki katechetyczne proponują konkretne formy i metody służące przekazaniu tych treści w sposób dostosowany do poziomu rozwoju adresatów katechezy. Z tego też względu Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* zalecał szczególną troskę o podręczniki katechetyczne uważając, iż to przede wszystkim od nich zależy skuteczność odnowy katechizacji (por. CT 49).

Ze względu na rolę, jaką podręczniki odgrywają w katechezie, zadaniem katechetów jest prowadzenie permanentnej refleksji, której celem jest ewaluacja aktualnie obowiązujących materiałów przeznaczonych do katechezy, jak również wypracowanie kryteriów powstawania nowych pomocy w tym obszarze. Z radością należy więc przyjąć pracę zbiorową zatytułowaną: *Poszukiwania optymalnego podręcznika do katechezy*, wydaną pod redakcją ks. dr. hab. Pawła Mąkosy – pracownika Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL.

Recenzowana publikacja stanowi zbiór artykułów dotyczących różnych aspektów ewaluacji i tworzenia podręczników katechetycznych. Do pierwszej grupy należy zaliczyć referaty wygłoszone podczas dorocznego sympozjum wykładowców katechetyki, poświęconego trosce o optymalny model podręczników katechetycznych, które odbyło się w Częstochowie w dniach 23-24 września 2008 roku. Ks. Marian Zając (s. 13-34) opisuje szczegółowo funkcje oraz modele, jakie powinien realizować każdy podręcznik katechetyczny. Problematyka w nim zawarta jest cenną wskazówką dla twórców podręczników do katechezy ze względu na to, iż realizacja wszystkich funkcji procesu katechetycznego prowadzi do osiągnięcia podstawowego celu katechezy, jakim jest komunია z Jezusem Chrystusem. Ks. Piotr Tomasik (s. 35-56) przedstawia współcześnie obowiązujące podręczniki dla polskich szkół na różnych etapach edukacji. Poddając je krytycznej analizie formułuje postulaty dotyczące ich skutecznej ewaluacji. Następnie ks. Andrzej Kiciński (s. 57-100) przypomina historię tworzenia podręczników dla osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz omawia istniejące w Polsce podręczniki katechetyczne przeznaczone dla tej grupy osób. Ks. Tadeusz Panuś (s. 101-120) przedstawia wybrane aspekty teorii podręcznika, a także prezentuje wyniki przeprowadzonych przez siebie badań wśród młodzieży. Następnie proponuje pytania mogące służyć do ewaluacji podręczników i postuluje wypracowanie jednego kwestionariusza, który mógłby służyć w dokonaniu oceny wszystkich polskich podręczników katechetycznych.

W recenzowanej książce dużą część stanowią artykuły inspirowane treściami referatów i dyskusji sympozjalnych, wpisujące się w nurt poszukiwań optymalnego podręcznika do katechezy szkolnej. Są nimi artykuły ks. Stanisława Kulpaczyńskiego *Ocena podręczników katechetycznych – jak i w jakim celu?* (s. 121-146), Elżbiety Osewskiej i ks. Józefa Stali *W poszukiwaniu dobrego podręcznika* (s. 147-158), ks. Jerzego Smolenia *Podstawy psychologiczne w opracowywaniu podręczników do katechezy przedszkolnej i szkolnej wieku młodszego* (s. 159-168). Autorzy tych artykułów podejmują próbę ustalenia koncepcji badań nad podręcznikami i wypracowują konkretne narzędzia ich oceny. Jest to cenne ze względu na nagłą potrzebę przeprowadzenia ewaluacji aktualnie obowiązujących podręczników i w oparciu o zbliżone kryteria opracowanie materiałów, które będą lepiej odpowiadały współczesnym uwarunkowaniom kulturowym.

Część artykułów analizuje różne aspekty podręczników obowiązujących aktualnie, podejmuje ich ocenę i formułuje postulaty. Do tej grupy należy zaliczyć następujące artykuły: Anna Zellma. *Komponent wiedzy osobistej uczniów gimnazjum w wybranych podręcznikach do religii* (s. 169-190); Leonia Pawlaczyk i s. Krystyna Szweda. *Ani-macja katechezy poprzez symbole religijne w oparciu o wybrany podręcznik dla ucznia kl. V szkoły podstawowej* (s. 191-222); ks. Jerzy Kostorz. *Realizacja założeń*

ekumenicznego wymiaru katechezy w gimnazjum na przykładzie poznańskiej serii podręczników (s. 223-248).

Podsumowaniem podjętych refleksji są artykuły ks. Marka Paluszkiewicza (s. 249-262) i ks. Krzysztofa Kantowskiego (s. 263-280). Pierwszy z nich omawia podręczniki stosowane w diecezji siedleckiej, drugi natomiast prezentuje aktualny stan wykorzystania różnorodnych podręczników do nauczania religii w Polsce w zależności od diecezji.

W recenzowanej publikacji można dostrzec pewne niedociągnięcia, do których zaliczyć należy przede wszystkim różny styl poszczególnych opracowań. Wydaje się to jednak zrozumiałe ze względu na fakt, iż autorzy wywodzą się z różnych środowisk naukowych i posiadają odmienne doświadczenia katechetyczne.

Z wyżej wymienionych względów pracę zbiorową pod redakcją ks. Pawła Mąkosy pt. *Poszukiwania optymalnego podręcznika do katechezy* należy uważać za znaczący wkład w rozwój teorii i praktyki katechetycznej. Recenzowana książka jest pozycją interesującą poznawczo i bardzo ważną szczególnie dla tych wszystkich, którzy zajmują się tworzeniem nowych podręczników katechetycznych. Może być ona pomocna w formacji katechetycznej studentów wydziałów teologicznych, a także katechetów.

Halina Wrońska CMW
Instytut Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL

Rodzina jako Kościół domowy. Red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 ss. 634. ISBN 978-83-7702-071-5.

Rodzina jest naturalnym i niezastąpionym środowiskiem dla każdego człowieka. Jest ona miejscem, w którym każda osoba ludzka rodzi się, wzrasta i kształtuje swoją osobowość. Rodzina jest również środowiskiem kształtowania podstawowych cech człowieka, które pozwalają mu wejść w życie społeczeństwa i Kościoła oraz aktywnie w nich uczestniczyć. Pośredniczy ona w relacjach między jednostką a społeczeństwem w zakresie przekazywania i urzeczywistniania wartości moralnych, religijnych i kulturowych. Można więc przyjąć, że od wczesnego dzieciństwa każdy człowiek w rodzinie kształtuje swój własny obraz siebie, innych ludzi, społeczeństwa i obraz Boga. Wspólnota rodzinna stanowi fundament życia psychicznego i duchowego, co wpływa na funkcjonowanie człowieka w małżeństwie, rodzinie i w innych wspólnotach.

Tak pojęta rodzina odkrywa pełnię prawdy o swojej godności dopiero w perspektywie stworzenia i Bożego planu zbawienia. Rodzina bowiem to nie tylko fundament społeczeństwa, ale i Kościoła, gdyż sama nosi znamiona Kościoła powszechnego. Z tej racji o sakramentalnym małżeństwie i rodzinie można mówić jako o Kościele domowym. Podobnie jak Kościół powszechny realizuje ona misję kapłańską, prorocką